

Är föräldrar effektivare studenter?

DANIEL HALLBERG, THOMAS LINDH OCH JOVAN ŽAMAC

Daniel Hallberg är fil dr i nationalekonomi och verksam vid Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) och Institutet för framtidsstudier.

Daniel.Hallberg@inspsf.se

Thomas Lindh är professor i nationalekonomi vid Linnæusuniversitetet och Institutet för framtidsstudier.

Thomas.lindh@Framtidsstudier.se

Jovan Žamac är fil dr i nationalekonomi och verksam vid Uppsala universitet och Institutet för framtidsstudier.

Jovan.Zamac@nek.uu.se

Det är ovanligt att högskolestudenter skaffar barn, inte desto mindre har en fjärdedel av de kvinnliga högskolestudenterna barn. I Sverige som i många andra länder har högskolestudierna förlängts och förlagts till högre åldrar. Utifrån ett stort registerdataset som innehåller utfall i högre utbildning finner vi att studenter med barn verkar vara något mer effektiva i sina studier bland de som tagit examen. Att bli förälder verkar snabba upp pågående studier men inte studier som påbörjats efter det att man blivit förälder. Resultaten indikerar också att studenter med barn till en lägre grad hoppar av studierna eftersom sannolikheten att ta examen är högre jämfört med studenter utan barn.

Det antas ofta att det finns en normal väg in i "vuxenlivet". Först antas man bli färdig med studierna, därefter etablera sig på arbetsmarknaden och först efter detta bilda familj. Inte minst är detta den förväntade ordning som impliceras av de svenska socialförsäkringssystemen. I dag är emellertid en större andel unga inskrivna på högskolan och för en längre period. Studierna pågår upp i de åldrar då det är vanligt att bilda familj och skaffa barn. Man kan därför undra om inte den s k "traditionella" ordningen att träda in i vuxenlivet har blivit mindre frekvent. Exempelvis kan man se en dramatisk ökning av den genomsnittliga åldern hos kvinnliga högskolestudenter, vilken ökat från 25 år 1993 till 27,5 år 2004. Över samma tidsperiod ökade den genomsnittliga åldern på manliga högskolestudenter från 24,5 till 26,5.¹ Under tidsperioden expanderade den svenska utbildningssektorn betydligt och andelen studenter ökade i princip i alla åldersgrupper, se figur 1.

Man kan notera att fördelningen förskjutits åt högre åldrar över tid. Det är också anmärkningsvärt att det finns en relativt stor del som studerar i högre åldrar, efter 30 års ålder. Den allmänna ökningen av studenter beror främst på att fler kvinnor har börjat studera (kvinnor nästan fördubblade sin andel studerande på högskola/universitet mellan 1994 och 2004). Dessa trender kan delvis förklaras med förlängda studieperioder, genom att starten på högskolestudierna senarelagts, och att fler äldre deltar i högre studier, ibland genom att de återvänder till högre studier efter en period i yrkeslivet.²

Denna artikel byggs på Hallberg m fl

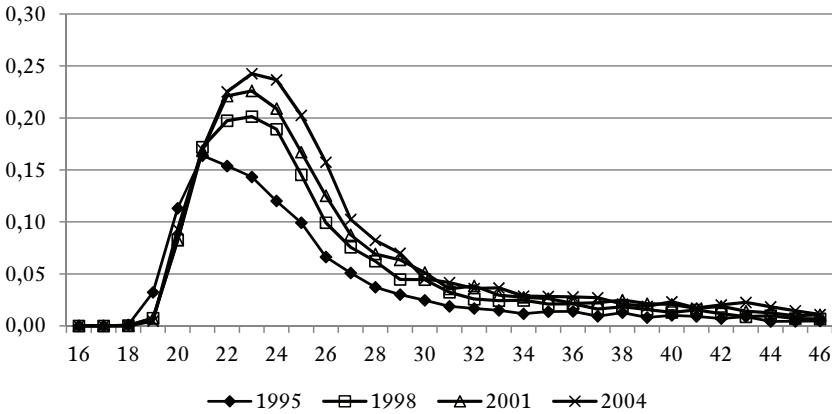
(2011). Vi tackar

Caroline Hall vid IFAU för värdefulla synpunkter på artikeln och IFAU och

Vetenskapsrådet för forskningsfinansiering.

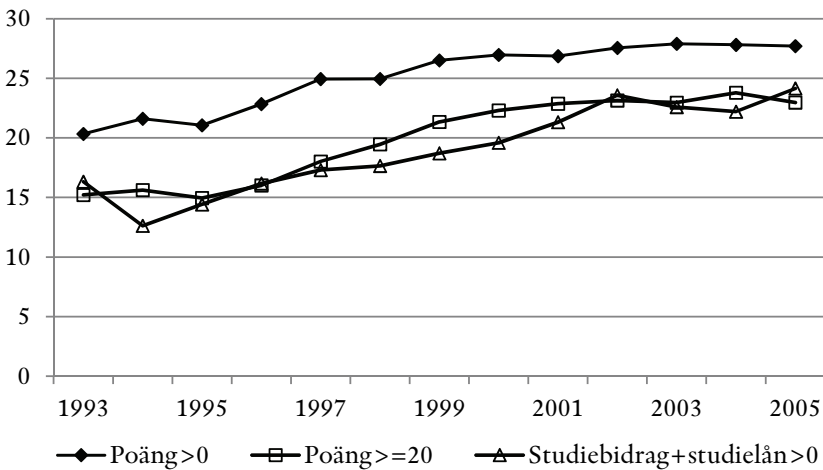
¹ Data som används här beskrivs nedan. Studentstatus bygger på att ha tagit minst 20 poäng per kalenderår. Heltidsstudenter registrerar sig vanligtvis för 40 poäng per akademiskt år (enligt det gamla poängsystemet som gällde fram till 30 juni 2007 motsvarade en veckas studier 1 poäng).

² Detta bekräftas av att den genomsnittliga studietiden – mätt som skillnaden mellan tidpunkten för första registrering och examenstillfälle – har ökat från 4,6 år till 6,5 år. Det finns ingen klar könsskillnad, men män är något yngre vid starten för högre studier och vid examenstillfället jämfört med kvinnor.

Figur 1
Andel studerande på högskola och universitet per åldersgrupp och år

Källa: Hallberg m fl (2011).

Figur 2
Kvinnliga studenter som har barn, per år, procent

Källa: Hallberg m fl (2011).

Den ökade andelen studenter och höjningen av genomsnittsåldern bland studenter leder till frågan om den ”normala” ordningen att träda in i ”vuxenlivet” har förändrats, dvs väntar individer med barn till efter studietiden? Faktum är att under de senaste tio till femton åren har det skett en dramatisk ökning i Sverige av andelen studenter, företrädesvis kvinnor, som har barn under pågående högre studier. Enligt figur 2 hade ca en fjärdedel av de kvinnliga studenterna barn år 2005.³ I en internationell jämförelse är detta en exceptionellt hög andel. Det finns gott om empiri som visar att sannolik-

³ Figuren visar andelen kvinnor med barn för tre olika studentpopulationer. De första två bygger på tagna poäng under ett kalenderår (minst 1 poäng eller minst 20 poäng), medan den tredje bygger på att man har studiebidrag och/eller studielån under kalenderåret. Vi begränsar populationen till 19 års ålder eller äldre. Motsvarande andelar för män är betydligt lägre. Liknande nivåer är dokumenterade av andra studier (se t ex Thalberg 2009 och SOU 2003:130).

heten att få sitt första barn reduceras när man är i utbildning (t ex Blossfeld och Huinink 1991; Kravdal 1994; Blossfeld 1995; Hoem 2000; Santow och Bracher 2001; Thalberg 2009) så en möjlig förklaring är att dessa mammor återvänder till utbildning efter barnafödande, eventuellt för att påbörja en ny utbildning, eller t o m som förstagångsstudenter. Uppenbarligen har något förändrats som ur ekonomisk synvinkel verkar svårt att förklara. Studiemedel ges på nivåer som knappast räcker för att försörja enskilda individer, än mindre en familj.

På grund av förväntade livslängdsökningar finns det skäl att förvänta sig att andra länder kan följa det svenska exemplet. Med ökad livslängd är det rationellt att skala om den ekonomiska livscykelns och utöka utbildningsperioden eftersom pensioneringen förväntas bli senarelagd och återbetalningstiden längre (Lee och Goldstein 2003). Eftersom den fertila perioden inte utökas på samma sätt implicerar det att en ökande andel kommer att vara studenter under sin högfertila ålder mellan 20 och 30 års ålder. Senareläggning av barnafödandet till efter utbildningsperioden kommer att öka de medicinska kostnaderna då äldre individer i mindre fertil ålder önskar få barn (se Wetzels 2001 för en medicinsk och biologisk översikt).

Det är väldokumenterat att den "traditionella" tidpunkten att få barn (efter utbildningen) har negativa effekter på kvinnors lönenivå (se t ex Anderson m fl 2002; Budig och England 2001; Crittenden 2001; Datta Gupta och Smith 2002; Heckman och Walker 1990; Mincer och Ofek 1982), men det är mindre väl studerat vad effekterna är av att ha barn under eller före högre studier.

De flesta studier som undersöker effekten av moderskap på utbildning undersöker utbildning på grundläggande eller gymnasienivå, dvs tonårsgraviditeter. Slutsatsen från dessa studier är att det finns en negativ effekt av moderskap på utbildning (t ex Klepinger m fl 1999; Marini 1984). I dag är tonårsmodrar ganska sällsynta i Sverige och utgjorde endast en procent av alla födselar under 2006. Frågan kvarstår därför om samma negativa utfall gäller för högskolestudier. Såvitt vi vet är detta en fråga som har förbisetts i litteraturen.

Att ta hand om barn är en tidskrävande aktivitet, speciellt små barn, och därmed blir det viktigt att tänka på hur lätt (eller svårt) det är att kombinera studier och småbarn jämfört med arbete och småbarn. Gustafsson (2001) föreslog att man bör överväga politiska åtgärder för att underlätta kombinationen av att antingen vara student och mamma eller att vara yrkesarbetande och mamma. Barn kräver oundvikligen tid till föräldraledighet under en period från åtminstone kvinnan och det är tydligt från t ex Holmlund m fl (2008) att det finns en allvarlig och långvarig eftersläpning i löneutvecklingen involverad med förlusten av arbetslivserfarenhet i tidig vuxen ålder. Förutom löneeftersläpningsargumentet är det också viktigt att bedöma effekterna av moderskapet på effektiviteten i utbildningen eftersom ökad utbildningslängd också krymper fruktsamhetsfönstret efter utbildningen.

Fenomenet att ha barn under studietiden på universitet och högskola är

understuderat.⁴ I denna deskriptiva studie undersöks skillnader i studenters sammansättning och studenters resultat, främst med avseende på föräldraskap under högre studier. Möjligheten att öka kunskapen om dessa frågor underlättas i hög grad av de omfattningsrika data som finns till vårt förfogande. Vi använder en stor longitudinell mikrodatatabas som spänner över perioden 1993-2005. Data innehåller mycket detaljerade registeruppgifter om individers bakgrundsegenskaper, inkomster och utbildningsnivå.

Vi fokuserar i denna uppsats på följande frågeställningar: Tillbringar studenter som får barn under eller före studierna också mer tid i utbildningen, tar de längre tid på sig att nå examen, är studietakten lägre och är avhoppnen från studier högre?⁵

Våra empiriska resultat tyder på att studenter med barn som tar en examen är mer effektiva i sina studier eftersom de tar kortare tid på sig att nå sin examen, räknat som antalet terminer som aktiva studenter. Förklaringen till detta kan vara valet av speciella studieprogram. Studenter med barn är överrepresenterade i vissa studieprogram, t ex pedagogiska utbildningar och lärarutbildningen och program riktade mot hälsoyrken och omsorg. Samtidigt tar studenter med barn ett mindre antal poäng under en given tidsperiod i sina studier, vilket tyder på att de studerar färre sidokurser utanför vad deras examen kräver. Den obetingade avhoppningsfrekvensen (utan kontroller för bakgrundsfaktorer) för studerande som hade barn redan när de första gången registrerade sig på högskolan är emellertid högre än för studerande utan barn. Denna skillnad i examensfrekvens tycks drivas av individuella studiemisslyckanden under den första tiden i högre studier. De som får barn under utbildningstiden har däremot en högre sannolikhet att bli klara med sin examen jämfört med studenter utan barn.

Resten av artikeln är disponerad som följer. Avsnitt 1 presenterar data och empiriska modeller. Empiriska resultat återges i avsnitt 2. Artikeln avslutas med sammanfattande kommentarer i avsnitt 3.

1. Datamaterial, variabeldefinitioner och empirisk modell

Data och variabler

Data kommer från IFAU-databasen, vilken innehåller länkad individinformation från en mängd register med uppgifter om exempelvis inkomster, demografisk bakgrund och utbildning. Data täcker individer 16 år och äldre.

I denna studie är vi särskilt intresserade av inskrivning och tagna poäng vid högskola och universitet. Dessa data som samlas in av Skolverket kommer från alla institutioner som ger utbildning på högre nivå i Sverige. Data

⁴ Se Hallberg m fl (2011) för en kort översikt av tidigare litteratur.

⁵ Vi bör också nämna att analysen är begränsad till dem som faktiskt studerar eftersom vi inte kan observera ansökningsbeteende till olika studieprogram. Vi kan därmed inte identifiera studieintentioner.

avser perioden mellan höstterminen 1993 och vårterminen 2005. I data kan vi för de flesta år mäta antal registrerade poäng och antal tagna poäng på terminsnivå. För närmare detaljer se Hallberg m fl (2011). Det finns även uppgift om första inskrivningstermin (även om det skedde före hösten 1993). Poänguppgifterna följer den gamla poängstandarden som gällde före 1 juli 2007 (1 poäng motsvarade 1 veckas heltidsstudier).

Huvudsaklig utfallsvariabel är studietid fram till examen. Utifrån data på antal tagna poäng per termin k för individ i , TP_{ik} , definierar vi studielängd L_{it} för individ i som registrerar examen i period t som antalet ackumulerade aktiva studietidsterminer fram till t :

$$L_{it} = \sum_{k=t_{0i}}^t I(TP_{ik} > 0)$$

där $I(\cdot)$ är ett om poäng har tagits under termin k och annars noll och t_{0i} är individ i :s första inskrivningstermin.⁶

Notera att terminer utan tagna poäng (beroende på studieuppehåll eller missade tentamina) inte räknas in i L_{it} . Det betyder att terminer som ägnas åt t ex föräldraledighet inte påverkar utfallet (givet att inga poäng tas under terminen). L_{it} är därmed ett mått på den *effektiva* tid som ägnas åt högre utbildning för att nå examen. Eftersom poängdata saknas före höstterminen 1993 bortser vi i analysen från individer som har sin första inskrivningstermin tidigare än höstterminen 1993.

Examensdata innehåller utöver examenstillfälle (termin) detaljerade uppgifter för den examen som registreras (enligt den s k SUN-koden) och antalet poäng som examen innehåller. SUN-koden innehåller dels koder för utbildningsnivå, dels utbildningsinriktning.⁷ I det följande betecknas denna examensinformation med EXSUN för att särskilja den från den årliga SUN-kod som finns tillgänglig från andra delar av data (oberoende av examensregistrering), vilken fortsättningsvis betecknas HISUN.⁸

En examen innehåller enbart de poäng och kurser som ingår i examen ifråga. Individen kan givetvis ha många fler poäng tagna i kurser utanför den examen som registreras. Det finns ingen gräns för hur många examina en individ kan ha, förutom att det inte går att registrera samma examen mer än en gång. En individ kan däremot registrera flera olika examina med (delvis) samma kurser: en examen på en högre nivå (t ex på magisternivå) kan exempelvis innehålla (delvis) samma kurser som en tidigare examen på lägre nivå (t ex på kandidatnivå).

Notera att det går att erhålla examen (t ex filosofie kandidatexamen, om 120 poäng) från enbart fristående kurser utan att tillhöra ett visst utbild-

⁶ Notera att vi även har undersökt varianter där vi räknat studielängd som antalet terminer med minst 5 poäng respektive minst 10 poäng tagna. De huvudsakliga kvalitativa resultaten är desamma som med definitionen ovan.

⁷ SUN står för Svensk utbildningsnomenklatur. Se www.scb.se för detaljer.

⁸ HISUN är årlig registerinformation om den senaste (högsta) utbildningsnivån som en individ har uppnått, oberoende av examensregistrering. Den uppdateras mekaniskt (men ibland med en fördröjning) när en individ erhåller mer utbildning men kan ibland vara missvisande eftersom den inte alltid tar hänsyn till att fördjupningsnivån på universitetsstudierna kan skilja sig åt.

ningsprogram. I TP_{ik} inkluderar vi därför tagna poäng från både program och fristående kurser.

Till dessa poängdata och examensdata, vilka är på terminsnivå, matchas årliga data över årsinkomster, andra bakgrundsuppgifter och huruvida en individ är förälder eller inte. Vi definierar "förälder" som en gift (eller i registrerat partnerskap), sammanboende eller ensamstående individ som har hemmaboende barn under 18 års ålder. Identifieringen av sammanboende är tyvärr lite problematisk eftersom två ogifta kan vara sammanboende utan gemensamma barn. I data kodas de som ensamstående.

Empiriska modeller

För att undersöka korrelationen mellan föräldraskap och studieutfall i högre studier använder vi några olika mått och strategier. Vi har valt att studera studielängd (L), studiehastighet och avhoppsfrekvens.

I modell 1 studeras individ i :s studielängd fram till examen (L_{it}) som funktion av föräldraskap, betingat på typen av examen så långt vi kan se i EXSUN, dvs SUN-koden för den examen som registreras, och antalet poäng som examen innehåller. Det betyder att vi tar hänsyn till att olika examina tar olika lång tid. Eftersom det finns en gruppering på vissa typer av examina med avseende på föräldraskap är denna betingning viktig. Andra viktiga kontroller utgörs av indikatorvariabler för period för examen (termin), ålder och tidpunkt för första registrering.

I modell 2 studeras (logaritmen av) antal tagna poäng per termin, TP_{ik} , oberoende av examen, som en funktion av föräldraskap och HISUN, dvs den årliga SUN-koden på senaste (högsta) utbildningsnivån. Antal tagna poäng per termin utgör ett mått på studiehastighet. Ytterligare kontroller utgörs av indikatorvariabler för period, ålder etc.⁹

Det är troligt att tidskonstanta individegenskaper, som inte är observerbara för analysen, är korrelerade med egenskapen att vara förälder. Exempel på sådana faktorer kan vara studiepreferenser, studieförmåga, studiemotivation eller "barnpreferenser". Tas inte hänsyn till dessa löper vi risk att över- eller underskatta föräldraegenskapens effekt på våra utfallsvariabler. Beroende på hur data är beskaffade har vi varierande möjlighet att ta hänsyn till sådana faktorer. För studielängd, L_{it} (modell 1), har vi tyvärr inte någon praktisk möjlighet att utnyttja upprepade observationer på samma individ och därigenom kontrollera för tidskonstanta individegenskaper. Detta eftersom väldigt få registrerar mer än en examen. Därtill kan de som tar ut flera examina vara en väldigt selekterad grupp. Däremot finns denna möjlighet för studiehastighet, TP_{ik} (modell 2). Datamaterialets panelstruktur möjliggör att vi för det stora flertalet studenter kan observera tagna poäng per termin för samma individ under många terminer. Vi kan därmed kontrollera för tidskonstanta individegenskaper i analysen. Notera dock att det naturligtvis kan finnas ytterligare icke-observerade faktorer som varierar

⁹ Notera att vi studerar antalet tagna terminspoäng betingat på att man tagit minst 1 poäng under terminen ifråga.

över tid som kan inverka på tidpunkten när (eller om) man skaffar barn och våra utfallsvariabler. Dessa har vi tyvärr ingen möjlighet att kontrollera för. Sammanfattningsvis är det påkallat att vara försiktig med att göra kausala tolkningar av de skattade sambanden mellan föräldraskap och studieutfall.

Vi kan tänka oss några olika fall. Föräldrar kanske intensifierar sina studier jämfört med studenter utan barn och väljer en högre studie hastighet och blir därmed klara med examen på kortare tid. Det kan också vara så att föräldrar väljer en lägre studie hastighet än ickeföräldrar men ändå blir klara med examen på färre antal aktiva terminer. En tolkning skulle då kunna vara att föräldrar tar färre poäng i kurser som är utanför vad deras examen kräver.

De två modellerna och de data vi använder har både fördelar och nackdelar. Den stora fördelen med modell 1 är att vi kan undersöka skillnader mellan studenter med barn och andra studenter inom samma typ av examen på en mycket hög detaljnivå vad avser typen av examen och antalet poäng som ingår i examen. Därmed är det sannolikt att skillnaden mellan grupperna beror på effektivitetsskillnader snarare än avvikelser i utbildningsinnehåll i den examen som individen uppnått.

Nackdelen är att vi studerar studielängd betingat på att man faktiskt uppnår examen. De som tar ut examen kan vara selekterade, speciella på något sätt. Det är tänkbart att de är ”mer framgångsrika” studenter i vissa avseenden.

För att undersöka om det finns stora selektionsproblem med avseende på kombinationen examensregistrering och föräldraskap studerar vi ytterligare en modell, modell 3. I denna skattas sannolikheten att man tar ut examen, givet att studierna är att betrakta som avslutade. Det är inte självklart hur man ska definiera avslutade studier. Vi antar här att studierna är avslutade om en student, som minst en gång i våra data har registrerat sig på en högskole- eller universitetskurs eller ett program, därefter inte registrerar sig under en period av fem år, oberoende av om examen registreras eller inte.

Vi antar således att frånvaro av ett examensbevis när studier är avslutade är liktydigt med studieavhopp, även om så givetvis inte behöver vara fallet. Som nämnts tidigare har vi tyvärr inte data på individens studieintentioner.

Man bör vidare notera att frånvaro av examensregistrering inte med nödvändighet innebär att utbildningen är oavslutad. En ganska stor andel studenter tar aldrig ut examensbevis trots att de har möjlighet till det då de har ackumulerat tillräckligt med poäng. Vidare kan det vara så att man av någon anledning väntar med att ta ut examensbeviset.

2. Resultat

Först görs en gruppjämförelse av studenter med och utan barn utifrån en mängd olika bakgrundskaraktistika. Därefter presenteras regressionsresultat utifrån modellerna 1, 2 och 3.

Vad utmärker studenter med barn?

Tabell 1 visar medelvärden på en mängd olika bakgrundsfaktorer för fyra olika studentgrupper: de yngre än 30 år utan barn, de yngre än 30 år med barn, de äldre än 30 år utan barn och slutligen de som är äldre än 30 år med barn. Studentdefinitionen, vilken bygger på att man tagit minst 20 poäng under ett kalenderår, kan räknas som att man är en relativt aktiv (heltids-)student.

Som nämndes ovan kan man återigen notera att det är i huvudsak kvinnor som studerar då de har barn. Studenter med barn är också i genomsnitt äldre än andra studenter och är mer sällan ensamstående. Det sistnämnda kan dock bero på de problem som vi har med att mäta samboende i registerdata. Man ser också att en ganska stor andel, 14 procent, redan har en examen från tidigare. Studenter under 30 år som har barn är mer sannolika att redan ha ett examensbevis sedan tidigare jämfört med andra studenter i samma åldersspann, medan det omvända verkar gälla bland äldre studenter.

Det finns skillnader i studieinriktning mellan studenter med barn och andra studenter. Studenter med barn är överrepresenterade i utbildningar inriktade mot pedagogik och lärarutbildning och i hälso- och sjukvård samt social omsorg. Delvis kan detta bero på att det är vanligt med deltidstudier kombinerat med yrkesarbete inom dessa områden. Eftersom studentdefinitionen som används här implicerar relativt aktiva (heltids-) studenter bör det dock inte vara hela förklaringen.

Tabell 1
Deskriptiv statistik (medelvärden) för studenter som tagit minst 20 poäng/år, per föräldraskap och åldersgrupp

	Har inga barn		Har barn		Totalt
	ålder < 30	ålder ≥ 30	ålder < 30	ålder ≥ 30	
Kvinna	0,56	0,54	0,69	0,77	0,59
Ålder	23,66	35,19	26,78	37,36	26,69
Ensamstående	0,71	0,78	0,18	0,19	0,64
Har tidigare examen	0,11	0,22	0,17	0,19	0,14
<i>Nuv utbildningsnivå (HISUN):</i>					
Förgymnasial utbildning kortare än 9 år	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Förgymnasial utbildning 9 (10) år	0,00	0,00	0,01	0,01	0,00
Gymnasial utbildning	0,11	0,06	0,10	0,07	0,10
Eftergymnasial utbildning kortare än två år	0,56	0,40	0,52	0,39	0,52
Eftergymnasial utbildning två år eller längre	0,33	0,53	0,37	0,53	0,37
Forskarutbildning	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00
Okänd	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
<i>Nuv utbildningsinriktning (HISUN):</i>					
Allmän utbildning	0,07	0,02	0,05	0,03	0,06
Pedagogik och lärarutbildning	0,08	0,12	0,15	0,23	0,10
Humaniora och konst	0,14	0,13	0,14	0,09	0,13
Samhällsvetenskap, juridik, handel, administration	0,28	0,25	0,25	0,18	0,27
Naturvetenskap, matematik och data	0,12	0,11	0,08	0,07	0,11
Teknik och tillverkning	0,19	0,15	0,10	0,09	0,17
Lant- och skogsbruk samt djursjukvård	0,00	0,01	0,00	0,00	0,00
Hälso- och sjukvård samt social omsorg	0,10	0,18	0,21	0,28	0,13
Tjänster	0,01	0,02	0,02	0,02	0,01
Okänd	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01

	Har inga barn		Har barn		Totalt
	ålder < 30	ålder ≥ 30	ålder < 30	ålder ≥ 30	
Hushållsinkomster utöver ens egna (1 000 SEK)	547	196	405	666	525
Beräknad kvalificerande inkomst (skapad) (1 000 SEK)	77	173	118	170	100
Har haft inkomstrelaterad arbetslöshetsersättning tidigare	0,13	0,49	0,40	0,48	0,22
Har haft kontantstödbaserad arbetslöshetsersättning tidigare	0,09	0,06	0,10	0,04	0,08
<i>Huvudsaklig inkomstkälla:</i>					
Arbetslöshetsersättning	0,01	0,06	0,03	0,04	0,02
Underhållsstöd	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Föräldrapenning	0,00	0,00	0,07	0,02	0,01
Tillfällig föräldrapenning (VAB)	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Marknadsinkomst (inkl aktiva företagsinkomster)	0,32	0,48	0,27	0,45	0,35
Passiva företagsinkomster	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Sjukpenning	0,00	0,01	0,01	0,01	0,00
Socialbidrag	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Studiestöd (inkl lånedel)	0,66	0,44	0,61	0,45	0,60
Utbildningsbidrag (för forskarutbildning)	0,00	0,01	0,00	0,01	0,00
Värdbidrag	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00
Dagpenning för militärtjänst	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Totalinkomst = 0	0,01	0,01	0,00	0,01	0,01

Tabell 1 *Ann:* Skattningarna bygger på ett 3-procentigt slumpmässigt urval av individer 16+.
forts *Källa:* Hallberg m fl (2011).

I övrigt finner vi att studenter 30 år eller äldre med barn verkar ha relativt höga hushållsinkomster jämfört med andra studenter i samma åldersspann, vilket indikerar att de förmodligen har en arbetande partner. Studenter yngre än 30 år som har barn har å andra sidan en högre beräknad kvalificerande inkomst än de utan barn i samma åldersspann vilket kan vara en indikation på att den förstnämnda gruppen har en mer omfattande arbetsinkomsthistorik i bagaget. Den beräknade kvalificerande inkomsten som används här kan tolkas som (bakåtblickande) sjukpenninggrundade inkomst (SGI), vilken ligger till grund för förmåner inom föräldraförsäkringen. Att ha låg eller ingen SGI är förmodligen negativt korrelerat med sannolikheten att skaffa barn. Estimatet kan därmed tolkas som att de studenter som skaffat barn först skaffat sig en SGI.¹⁰

För studenter under 30 år pekar resultaten i tabell 1 på att föräldraskap är associerat med tidigare arbetslöshet. Studenter under 30 års ålder som har barn har haft inkomstrelaterad arbetslöshetsersättning i högre utsträckning än andra studenter under 30 år. Det pekar som ovan på att studenter med barn har en längre arbetslivserfarenhet. Dock har vi inte information om den potentiella ersättningsnivån de som inte varit arbetslösa skulle ha haft, så tolkningen kan göras på flera sätt.

Även försörjningen skiljer sig åt mellan grupperna. Förutom de inkomst-

¹⁰ Se Hallberg m fl (2011) för detaljer kring hur variabeln är konstruerad.

	Har barn			Har inga barn		
	Medel	Obs		Medel	Obs	
Högsk utb < två år, yrkesinriktad	2,71	1 147	2,4%	2,77	1 403	0,7%
Högsk utb två år, generell	5,96	815	1,7%	6,19	3 026	1,6%
Högsk utb två år, yrkesinriktad	3,56	2 109	4,5%	4,14	6 350	3,3%
Högsk utb, 120 p – ej examen	6,53	154	0,3%	6,15	654	0,3%
Högsk utb tre år, generell	7,64	6 567	14,0%	8,14	32 901	17,4%
Högsk utb tre år, yrkesinriktad	6,23	25 172	53,5%	6,51	68 590	36,2%
Högsk utb fyra år, generell	8,92	3 400	7,2%	9,32	32 549	17,2%
Högsk utb fyra år, yrkesinriktad	9,10	6 821	14,5%	10,12	37 769	19,9%
Högsk utb >=fem år, Yrkesinriktad	11,45	853	1,8%	11,28	6 323	3,3%
Totalt	6,92	47 038	100,0%	8,04	189 565	100,0%

Tabell 2
Genomsnittlig studielängd fram till en högskoleexamen (antal terminer, L) för olika nivåer på examen och om man är förälder eller inte; medelvärde och antal observationer

Källa: Hallberg m fl (2011).

slag som har en naturlig koppling till att vara förälder finner vi att arbetslöshetsersättning är vanligare som huvudsaklig inkomstkälla under kalenderåret bland studenter med barn, medan studiestöd (inklusive lånedelen) är mindre vanlig.

Regressionsresultat: Studielängd och studie hastighet

I detta avsnitt presenteras regressionsresultat från modellerna 1 (studielängd) och 2 (studie hastighet). Först visas, i tabell 2, rena genomsnitt på studielängd (antalet aktiva terminer) för olika nivåer på examen, uppdelat på dem som är föräldrar vid examenstillfället och övriga. Det finns en klar skillnad beroende på om man har barn eller inte. Studenter med barn verkar ta kortare tid på sig att uppnå examen jämfört med studenter utan barn. Exempelvis uppnår studenter med barn en tvåårig yrkesinriktad högskoleutbildning på 3,6 terminer medan andra studenter spenderar 4,1 terminer i aktiva högskolestudier för att uppnå examen på samma nivå. Man kan även notera att fördelningen mellan olika examensnivåer skiljer sig åt mellan grupperna. Föräldrar har en högre benägenhet att ta ut examen i två- och treåriga yrkesinriktade program jämfört med studenter utan barn.

Notera att dessa obetingade genomsnitt inte tar hänsyn till utbildningsinriktning.¹¹ Därtill kan det finnas en mängd bakgrundsfaktorer såsom ålder, kön, tidsperiod och vilken termin man första gången registrerade sig som kan förklara detta mönster. För att ta hänsyn till detta skattas ett antal regressionsmodeller (modell 1), en separat modell för varje utbildningsnivå. Huvudresultaten presenteras i tabell 3, panel A.

När vi kontrollerar för bakgrundsvariabler finner vi att skillnaden mellan studenter med barn och andra studenter är mindre, men att föräldrar i allmänhet är snabbare än icke-föräldrar. Dock beror det på vilken utbild-

¹¹ Därtill kan antalet poäng som examina innehåller variera något inom respektive utbildningsnivå.

	Högsk utb < två år, yrkes- inriktad	Högsk utb två år, generell	Högsk utb två år, yrkes- inriktad	Högsk utb, 120 p – ej exa- men	Högsk utb tre år, generell	Högsk utb tre år, yrkes- inriktad	Högsk utb fyra år, gene- rell	Högsk utb fyra år, yrkes- inriktad	Högskutb >=fem år, yrkes- inriktad
A:	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)
Förälder	0,04	-0,22	-0,10	-0,25	-0,27***	-0,10*	-0,14*	-0,07	0,00
Kvinna *förälder	-0,02	0,14	0,02	0,96*	0,08	-0,03	-0,08	-0,34***	-0,24
Obs	2 548	3 835	8 455	808	39 466	93 736	35 948	44 586	7 176
B:	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)	(18)
Före	0,01	0,19	-0,02	0,20	0,02	-0,01	0,22***	0,12	-0,01
Under	0,03	-0,70**	-0,36**	0,50	-0,52***	-0,34***	-0,36***	-0,40***	-0,13*
Obs	2 548	3 835	8 455	808	39 467	93 736	35 949	44 586	7 176

Tabell 3
Skattningar av
sambandet mellan
föräldraskap och
studielängd fram-
till högskoleexamen
(antal terminer, L)
för olika nivåer på
examen

Anm: Koefficientestimat av föräldraskap på studielängd framskattade med modell 1. Robusta standardfel; koefficienterna är signifikanta på (***) 0,1 procents-, (***) 1 procents- och (*) 5 procentsnivå. Alla modeller kontrollerar för indikatorvariabler för kvinna, utbildningsinriktning (EXSUN), antal poäng i examen, ålder, tidsperiod och termin för första registrering. *Före:* blev förälder före första registrering, *Under:* blev förälder efter första registrering men före examensregistrering.

Källa: Hallberg m fl (2011).

ningsnivå som examen tas på. Skillnaderna mellan studenter med barn och andra studenter verkar vara större (och statistiskt signifikanta) för längre utbildningar men inte för kortare. Det finns även skillnader mellan könen. Exempelvis så använder kvinnliga, men inte manliga, studenter med barn färre aktiva terminer i fyraåriga yrkesprogram jämfört med studenter med barn. I treåriga generella program finns däremot inte denna könsskillnad utan där verkar föräldrar oberoende av kön avverka sin examen på kortare tid jämfört med studenter utan barn.^{12 13}

Det är troligt att det finns intressanta skillnader mellan föräldrar beroende på när de blev föräldrar första gången i förhållande till när de påbörjade högskolestudierna. När vi tillåter separata estimat visar det sig att så är fallet (se tabell 3, panel B). Vi finner att de som redan var föräldrar när de första gången registrerade sig som studenter ("före") har samma och i vissa

¹² Här ingår treåriga högskoleutbildningar utan direkt inriktning mot ett specifikt yrke. Hit räknas t ex utbildningar som leder till kandidatexamen.

¹³ I kategorin "120 poäng (ej en examen)" avverkar kvinnliga studenter med barn utbildningen på ungefär en termin längre tid jämfört med övriga. Tolkningen är dock svår eftersom det i denna kategori ingår ett antal svårbedömda fall. Kategorin omfattar högskoleutbildningar motsvarande minst tre års studier (minst 120 poäng) som avslutats utan uttag av examen. Hit räknas även utbildningar omfattande minst 120 poäng som avslutats med en examen om kravet för avlagd examen ligger lägre än på 120 poäng. Hit hör bl a högskoleutbildningar om minst 120 poäng avslutade utan examen, även om de motsvarar fyra/fem års studier och högskoleexamen (generell examen fr o m 1993 med krav på minst 80 poäng) omfattande 120 poäng eller mer.

Variabel	
Förälder	-0,036
Förälder *kvinna	-0,137**
Förälder *ensamstående	0,026
Kontroller:	
Ensamstående	X
År och ålder	X
Nivå och inriktning på utbildning (HISUN)	X
Antal observationer	75 596
Antal individer	17 795
R ² (within)	0,238

Tabell 4

Skattning av sambandet mellan föräldraskap och studie-hastighet (antal tagna poäng per akademiskt år, TP, logaritmerat)

Anm: Koefficientestimat av föräldraskap på studie-hastighet framskattade med modell 2. Data består av ett 3-procentigt longitudinellt urval. Robusta standardfel; koefficienterna är signifikanta på (***) 0,1 procents-, (***) 1 procents- och (*) 5 procentsnivå. Modellen kontrollerar för individspecifika fixa effekter. Samplet är begränsat till yngre än 45 år och född i Sverige.

Källa: Hallberg m fl (2011).

fall något längre studietid jämfört med studenter utan barn. De som blev föräldrar efter första registrering men före examen ("under") har däremot i allmänhet signifikant kortare studietid jämfört med studenter utan barn.

Man kan dock notera att gruppen "under" är en relativt liten grupp: de motsvarar 5,3 procent av alla examina medan 16,2 procent kommer från gruppen "före". (Som nämnts är det få studenter som skaffar barn medan de är aktiva studenter.) Som man kan förvänta sig är dessa föräldragrupper ganska olika. I våra data är gruppen "före" ("under") i genomsnitt 38 år (30 år) gamla när de tar ut examen. Studenter utan barn är i genomsnitt 26 år vid tidpunkten för examen. Man kan även notera att gruppen "före" utmärker sig på andra sätt genom att de i mycket högre grad än grupperna "under" och studenter utan barn är koncentrerade till treåriga yrkesinriktade program. Grupperna "under" och studenter utan barn är överhuvudtaget mer lika.

Vår modell kontrollerar för ovan nämnda skillnader så en möjlig tolkning av resultaten är att den ekonomiska osäkerhet som oavslutade studier innebär för nyblivna föräldrar motiverar till att snabbare bli klara. De som redan när de påbörjar utbildningen på högskola är föräldrar har troligtvis inte samma incitamentsstruktur, eftersom de ju per definition valde att påbörja en utbildning med "barn i bagaget".

Man kan vidare notera att punktskattningen för "under" är relativt stor för vissa utbildningsnivåer. Exempelvis tar en generell treårig högskoleutbildning enligt våra skattningar ungefär en halv termin kortare tid för gruppen "under" jämfört med studenter utan barn.

Skattningar av studie-hastigheten, mätt som logaritmen av antal tagna poäng per termin (modell 2), presenteras i tabell 4. De säger oss att kvinn-

liga studenter som blir mammor under studietiden producerar i genomsnitt ungefär 14 procent färre poäng per termin jämfört med andra studenter.¹⁴ Vi finner i allmänhet inga signifikanta resultat för manliga studenter som blir pappor. Bara när vi utelämnar bakgrundskontroller finns signifikanta negativa koefficientestimat för pappor.¹⁵

Sammanfattningsvis verkar det som att föräldrar tar ut en given examen på kortare tid, åtminstone om de blev föräldrar efter det att de påbörjade högskolestudierna. Notera att skattningarna inte inkluderar studieavbrott under utbildningen (då man exempelvis var föräldraledig). Kvinnliga studenter med barn studerar på en något lägre hastighet under utbildningen eftersom de i genomsnitt tar ett mindre antal poäng per termin. Föräldrar väljer alltså en lägre studie hastighet än icke-föräldrar men blir ändå klara med examen på färre antal aktiva terminer. En tolkning är att föräldrar tar färre poäng i kurser som är utanför vad deras examen kräver.

Regressionsresultat: Studieavhopp

Nedan studeras sannolikheten att ta ut examen givet att studierna är avslutade, dvs modell 3. Som nämndes ovan antas här att detta är liktydigt med ett minus sannolikheten för studieavhopp. Notera dock återigen att frånvaro av examensbevis inte nödvändigtvis är detsamma som avbrutna eller ens misslyckade studier.

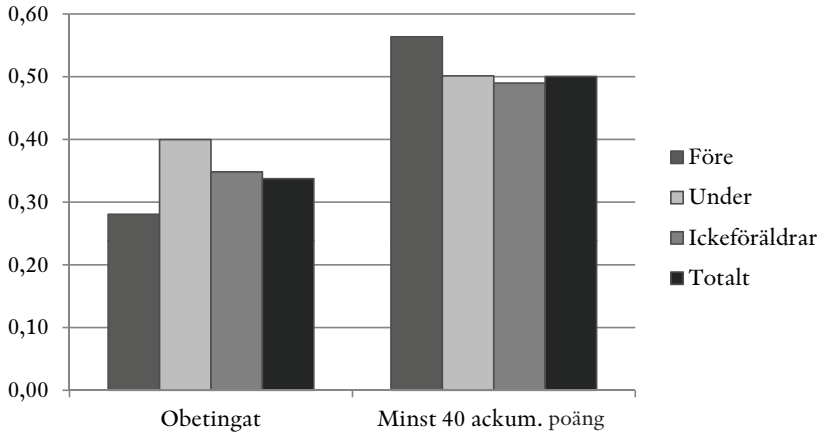
Figur 3 visar den ojusterade sannolikheten för att ta ut examen vid studieavslutet (såsom vi definierat avslutade studier). För det första kan man notera att långt ifrån alla tar ut examen. För det andra kan man, som förväntat, notera att sannolikheten att en examen registreras beror på antalet ackumulerade poäng. Om man tagit minst 40 poäng (motsvarande minst ett år av heltidsstudier) så är sannolikheten ungefär 0,50 att man registrerar en examen vid studieavslutet (såsom vi definierat avslutade studier). Ser man på samtliga som avslutat studierna oavsett hur många poäng de ackumulerat (men tidigare registrerat sig på högskolan, "obetingat" i figuren) faller examenssannolikheten till ungefär 0,34. För det tredje så finns det ganska stora skillnader beroende på såväl föräldraskap som tidpunkt för föräldraskapet. De som tillhör gruppen "före" (blev föräldrar innan studierna) har en klart högre examenssannolikhet om man betingar på 40 ackumulerade poäng jämfört med övriga grupper. Ser man på samtliga utan poängbetingning är det gruppen "under" (blev föräldrar efter att studierna påbörjats) som har den högsta examenssannolikheten.¹⁶

Slutsatsen verkar alltså vara att det finns en stark selektion under den första fasen i studierna. Har man väl passerat de första hindren så finns det en positiv association mellan examenssannolikhet och föräldraskap. En tolkning skulle kunna vara att det finns en grupp föräldrar som skriver in

¹⁴ Eftersom vi skattar modellen med hänsyn till fixa individeffekter kan föräldrakoefficienten tolkas som skillnaden mellan de som byter föräldrastatus, dvs i huvudsak de som tillhör gruppen "under" och andra.

¹⁵ Se Hallberg m fl (2011) för ytterligare specifikationer.

¹⁶ Rangordningen är densamma för 80 ackumulerade poäng.

Figur 3
Sannolikheten att ta
examen efter avsluta-
de högskolestudier¹⁷

Anm: *Före*: blev förälder före första registrering, *Under*: blev förälder efter första registrering men före examensregistrering.

Källa: Hallberg m fl (2011).

sig på högskolan men som saknar nödvändig motivation eller förmåga att fullfölja sina studier.

I huvudsak håller slutsatserna från ovan även när vi kontrollerar för olika bakgrundsfaktorer. I tabell 5 presenteras skattningar för sannolikheten att ta examen från en linjär sannolikhetsmodell.¹⁸ Utifrån den mest utbyggda modellen (kolumn 1) så pekar estimaten på att pappor är mer sannolika än mammor att avlägga examen, åtminstone i gruppen "före". En tolkning är att studieavbrott på grund av barn till största delen faller på mamman. I gruppen "under" finns det emellertid ingen skillnad i examenssannolikheten mellan mammor och pappor. Intressant nog finner vi dock, när vi kontrollerat för en mängd bakgrundsfaktorer, att föräldrar i båda grupperna har högre sannolikhet att avsluta studierna (ta ut examen) än studenter utan barn.

3. Sammanfattande diskussion

I dagens Sverige överlappar individers utbildningsperiod deras högfertila period. Att skaffa barn leder oftast till avbrott i andra aktiviteter och begränsar framtida val. Utifrån att en ökande andel, i dag ungefär en fjärdedel, av kvinnliga högskolestudenter har barn har vi i denna artikel försökt skatta skillnader i studieutfall för dem som har barn då de studerar och andra studenter. Vi har undersökt studietid, studie hastighet och studieavhopp i högre studier.

Våra resultat är något överraskande. Man skulle kanske förvänta sig att föräldraskap och familjebildning skulle innebära förlängda perioder i stu-

¹⁷ Inkluderar terminen närmast före och närmast efter den sista studietermen.

¹⁸ Se Hallberg m fl (2011) för ytterligare modellspecifikationer.

Tabell 5
Skattningar av
sambandet mellan
föräldraskap och san-
nolikheten att ta exa-
men efter avslutade
studier

Variabel	(1)	(2)	(3)
Före	0,052***	-0,052***	-0,067***
Under	0,036***	0,098***	0,054***
Kvinna* Före	-0,032***	-0,061***	
Kvinna* Under	-0,020	-0,099***	
Kvinna	0,003	0,119***	
Kontroller:			
Ålder, period, startperiod, ackum poäng, ackum poäng * kvinna	X		
Observationer	136 886	136 886	139 696

Anm: Koefficientestimat av föräldraskap på sannolikheten att ta examen efter avslutade studier framskattade med en linjär sannolikhetsmodell (modell 3). Den beroende variabeln är 1 om en examen registreras i termin $t-1$, t , eller $t+1$ och 0 annars. Urvalet betingas på att ingen inskrivning på högskola sker under de påföljande fem åren. Robusta standardfel; koefficienterna är signifikanta på (***) 0,1 procents-, (***) 1 procents- och (*) 5 procentsnivå. *Före:* blev förälder före första registrering, *Under:* blev förälder efter första registrering men före examensregistrering. Se Hallberg m fl (2011) för ytterligare detaljer och alternativa modellspecifikationer.

Källa: Hallberg m fl (2011).

dier. Våra resultat visar emellertid på motsatsen; studenter med barn avlägger examen på något kortare tid (räknat aktiv studietid) än studenter utan barn. Vi finner vidare att studenter med barn producerar poäng i en något lägre takt än andra studenter. En tolkning kan vara att studenter med mer "egen tid" (dvs utan barn) väljer att studera kurser utanför deras ordinarie studieprogram. Uppenbarligen bidrar inte sådana kurspoäng till att de uppnår examen. Om studieprestation mäts som tiden det tar att nå en given examen så är det ingen nackdel att ha (små)barn. Våra resultat tyder snarare på att det motsatta gäller eftersom de som blir föräldrar under högskoletiden verkar vara effektivare än övriga studenter. En förklaring kan dock vara självselektion till vissa studieprogram som bättre passar individens livssituation.

Om examensregistrering används som indikator för studiefullbordning så visar resultaten emellertid att studenter som var föräldrar redan innan de påbörjade högskolestudierna misslyckas med att fullfölja studierna i högre utsträckning än studenter utan barn, de har alltså en högre avhopsfrekvens. Personer som får barn under studietiden har däremot en högre sannolikhet att i slutändan ta ut examen jämfört med studenter utan barn. Studenter som var föräldrar redan innan de påbörjade högskolestudierna verkar misslyckas under de första terminerna i högre grad än övriga studenter.

Från dessa observationer kan man dra slutsatsen att vi verkar ha att göra med två grupper av studenter som har barn; en seriös grupp som påbörjar studierna med avsikt att fullfölja utbildningen och en annan grupp som saknar ambition eller förmåga att klara av studierna och som kanske söker sig till högskolan som ett alternativ till arbetslöshet eller av andra skäl, utan klara studieintentioner.

Selektionseffekter i det initiala skedet under studierna verkar således driva vårt resultat att det finns en möjlig ”hastighetspremie” att få ut examen tidigare men också observationen att färre registrerar examen.

En hypotes, som framtida forskning skulle kunna testa, är om det finns ett samband mellan högskoleexpansionen under 1990-talet, som speciellt ökade kvinnors studiedeltagande, och den ökande andelen kvinnliga studenter med barn. Kan en delförklaring till att andelen studenter med barn är relativt stor vara den generösa svenska föräldrapenningen och förskolan? Givet att individer har preferenser för att skaffa både barn och genomgå långa högskoleutbildningar skapar inkomstkvalificeringen i socialförsäkringssystemet incitament att ytterligare försena utbildningsstarten genom att först kvalificera sig för sjukpenninggrundande inkomst och i förlängningen försena den ”egentliga” arbetsmarknadsetableringen.

Det skulle också vara intressant att undersöka betydelsen av barn och utbildningsval för olika arbetsmarknadsutfall såsom löneutveckling och yrkesval efter avslutade studier. Om valet av karriär delvis beror på frånvarobehovet (genom föräldraledighet), vad skulle man förvänta sig för de som inte redan ”klarat av” småbarnsåren under sin tid i utbildning? Individer kanske väljer yrkesbana och därmed en lönebana som är lättare att kombinera med föräldraledighet.

Anderson, D J, M Binder och K Krause (2002), ”The Motherhood Wage Penalty: Which Mothers Pay It and Why?”, *American Economic Review*, vol 92, s 354-358.

Blossfeld, H-P (red) (1995), *The New Role of Women: Family Formation in Modern Societies*, Westview Press, Boulder.

Blossfeld, H-P och J Huinink (1991), ”Human Capital Investments or Norms of Role Transition? How Women’s Schooling and Career Affect the Process of Family Formation”, *American Journal of Sociology*, vol 97, s 143-168.

Budig, M J och P England (2001), ”The Wage Penalty for Motherhood”, *American Sociological Review*, vol 66, s 204-225.

Crittenden, A (2001), *The Price of Motherhood: Why the Most Important Job in the World Is Still the Least Valued*, Metropolitan Books, New York.

Datta Gupta, N och N Smith (2002), ”Children and Career Interruptions: The Family Gap in Denmark”, *Economica*, vol 69, s 609-629.

Gustafsson, S (2001), ”Optimal Age at Motherhood. Theoretical and Empirical Considerations on Postponement of Maternity in Europe”, *Journal of Population Economics*, vol 14, s 225-247.

Hallberg, D, T Lindh och J Žamac (2011), ”Study Achievement for Students with Kids”, IFAU Working Paper 2011:16, Uppsala.

Heckman, J och J R Walker (1990), ”The Relationship between Wages and Income and Timing and Spacing of Births: Evidence from Swedish Longitudinal Data”, *Econometrica*, vol 58, s 1411-1444.

Hoem, B (2000), ”Entry into Motherhood in Sweden: The Influence of Economic Factors on the Rise and Fall in Fertility, 1986-1997”, *Demographic Research*, vol 2, artikel 4, www.demographic-research.org/Volumes/Vol2/4.

Holmlund, B, Q Liu och O Nordström Skans (2008), ”Mind the Gap? Estimating the Effects of Postponing Higher Education”, *Oxford Economic Papers*, vol 60, s 683-710.

Klepinger, D, S Lundberg och R Plotnick (1999), ”How Does Adolescent Fertility Affect the Human Capital and Wages of Young Women?”, *Journal of Human Resources*, vol 34, s 421-448.

Kravdal, Ø (1994), ”The Importance of Economic Activity, Economic Potential and Economic Resources for the Timing of First Birth in Norway”, *Population Studies*, vol 48, s 249-267.

Lee, R och J R Goldstein (2003), ”Rescaling the Life Cycle: Longevity and Proportional-

REFERENSER

ity”, *Population and Development Review, Supplement: Life Span: Evolutionary, Ecological, and Demographic Perspectives*, vol 29, 183-207.

Marini, M M (1984), ”Women’s Educational Attainment and the Timing of Entry into Parenthood”, *American Sociological Review*, vol 49, s 491-511.

Mincer, J och H Ofek (1982), ”Interrupted Work Careers: Depreciation and Restoration of Human Capital”, *Journal of Human Resources*, vol 17, s 3-24.

Santow, G och M Bracher (2001), ”Deferment of the First Birth and Fluctuating Fer-

tility in Sweden”, *European Journal of Population*, vol 17, s 343-363.

SOU 2003:130, *Studera och trygghetssystemen*, Socialdepartementet, Stockholm.

Thalberg, S (2009), ”Childbearing of Students: the Case of Sweden”, Working Paper 2009:6, Institutet för framtidsstudier, Stockholm.

Wetzels, C (2001), *Squeezing Birth into Working Life: Household Panel Data Analyses Comparing Germany, Great Britain, Sweden and the Netherlands*, Aldershot, Ashgate.